

Č

Zdeněk Rod

Miroslav Plundrich

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

Martin Růžička

í

N

**PROBUZENÍ
PŘIŠLO**

A

**Kniha
Zlín**

Čína

Probuzení přišlo

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ **KNIHA ZLIN**

**Zdeněk Rod, Miroslav Plundrich,
Alexandr Romancov, Michael Jarkovský, Martin Růžička**

Čína: Probuzení přišlo – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Kniha
Hegemon
Kche-tchou
Podnebesí
Sblížení
Liao-ning
Stezka
Podepsal
Geopolitický
Závislost
Zlín

Zdeněk Rod

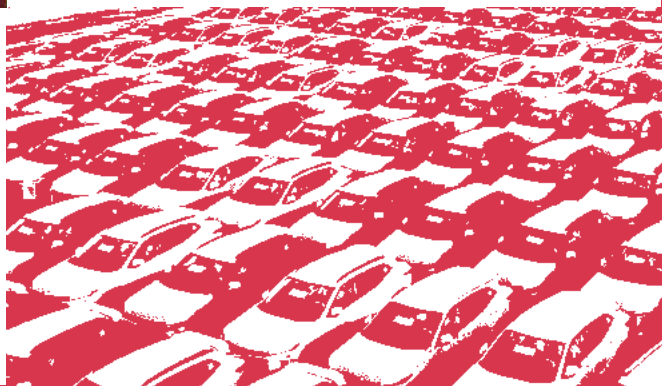
Miroslav Plundřich

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

Martin Růžička

***PROBUZENÍ
PŘIŠLO***

Č

Zdeněk Rod

Miroslav Plundřich

Alexandr Romancov

Michael Jarkovský

Martin Růžička

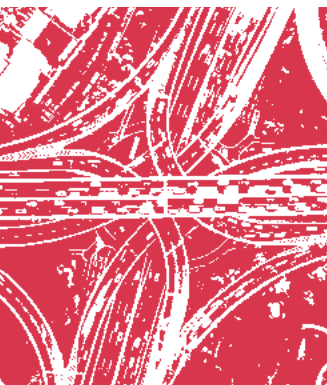
í

N

**PROBUZENÍ
PŘIŠLO**

A

**Kniha
Zlín**

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na www.restorio.cz.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Copyright:

© Zdeněk Rod, 2025

© Miroslav Plundrich, 2025

© Alexandr Romancov, 2025

© Michael Jarkovský, 2025

© Martin Růžička, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-7662-990-5

ISBN e-knihy 978-80-7662-991-2 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

OBSAH

I.	Úvod	11
II.	Od císařství po lidovou republiku	19
	<i>Imperiální Čína</i>	19
	<i>Novodobé dějiny Číny (1912–2012)</i>	37
	<i>Si Ťin-pching</i>	55
III.	Probuzení Číny do současného světa	69
	<i>Geopolitický příběh Číny</i>	69
	<i>Čínská lidová osvobozenecská armáda</i>	84
	<i>Čína a mezinárodní obchod: Projekt Pásu a stezky</i>	98
	<i>Čína a OSN</i>	112
IV.	Čína v dílčích regionech	126
	<i>Čína a Evropská unie: Kdo koho potřebuje více?</i>	126
	<i>Čína a Afrika: Nová rvačka o Afriku</i>	139
	<i>Čína a USA: Kdo bude hegemon?</i>	158
	<i>Čína a Rusko: Kamarádi do deště</i>	174
	<i>Čína a Indo-Pacifik</i>	189
	<i>Čína a Tchaj-wan</i>	214
	<i>Čína a Latinská Amerika</i>	230
V.	Čína: Trendy a technologie	243
VI.	Závěr	264
	<i>Zdroje</i>	269

Čína patří v České republice k výrazným politickým tématům a mnoho lidí „má na Čínu názor“. Články o Číně jsou v médiích populární a politici často využívají svoji pozici vůči Číně jako signál svých širších politických postojů. České univerzity, think-tanky i neziskové organizace mají vytvořené specializované pozice, které se věnují různým aspektům Číny, od jazyka a historie až po současnou politiku a ekonomiku. Nelze tedy říci, že bychom Číně věnovali málo pozornosti. Přesto – a možná i právě proto – je český pohled na Čínu v evropském kontextu specifický a v mnoha ohledech nemusí být zcela přesný. Výzkumy ukázaly, že žádná jiná evropská společnost ani politická scéna není vůči Číně tak polarizovaná jako ta česká. Prakticky každé volby u nás znamenají poměrně výraznou změnu politiky vůči této zemi.

V takové atmosféře sice Číně věnujeme velkou pozornost a energii, nicméně jasné ideologické pozice mohou někdy zakrývat složitost reality. Většina uznávaných mezinárodních odborníků se shoduje, s nadsázkou, že Čína není ani spasitel světa, ani krvežíznivý netvor. Porozumět tomu, které aspekty Číny jsou pozitivní a které negativní, a rozhodnout, kde je možné spolupracovat a kde je nutné oponovat, je mnohem obtížnější než ji zobrazovat jednou barvou – ať už růžovou, nebo černou.

Tato kniha se podle mého názoru snaží přinést do české veřejné debaty právě takovou komplexitu. Je výsledkem práce kolegů z politologických oborů, kteří se nespokojili s normativním hodnocením Číny a usilují o objektivní analýzu založenou na společenskovědních přístupech.

Výraz „objektivní analýza“ může vzbuzovat určité podezření, protože bývá někdy zneužíván politiky či komentátory k šíření přehnaně – nebo dokonce nekriticky – pozitivního obrazu Číny. To však rozhodně není případ této knihy. Objektivní analýza zde znamená snahu nejít cestou prostého odsouzení Číny jako autoritářského státu, ale pochopit vnitřní procesy v čínské politice, ekonomice a společnosti, které ovlivňují i její chování na mezinárodní scéně.

Vysvětlování čínských procesů bývá někdy vnímáno negativně, jako by šlo o snahu omlouvat autoritářské praktiky, včetně porušování lidských práv. Vysvětlení však zdaleka neznamená ospravedlnění. Naopak – bez porozumění složitosti čínské politické, ekonomické a společenské reality nelze přijímat relevantní politická rozhodnutí na úrovni České republiky ani Evropské unie.

Jinými slovy: opakovat, že „Čína je špatná“ může přinášet politické body nebo zvyšovat čtenost článků, ale příliš to nepomáhá naší schopnosti reagovat na výzvy, které Čína představuje.

Čína se dnes stala jedním z klíčových mezinárodních aktérů pro Evropskou unii i Českou republiku a naše budoucí životní úroveň i bezpečnost budou záviset mimo jiné na tom, jak úspěšně se nám podaří s Čínou spolupracovat, konkurovat jí a čelit jí jako rivalovi. Doufám, že tato kniha přispěje k tomu, abychom Čínu v České republice lépe pochopili a dokázali k ní přistupovat způsobem, který bude v našem zájmu.

Dr. Richard Turcsányi

programový ředitel Středoevropského institutu

asijských studií (CEIAS) a odborný asistent na Univerzitě

Palackého v Olomouci a Mendelově univerzitě v Brně

I. ÚVOD

Čínská lidová republika (dále jen Čína) získala v posledních dekáдах vlivné postavení na globální scéně. Na tomto vzestupu pracovala intenzivně již od 70. let 20. století, kdy po Maově éře začala zavádět tržní ekonomiku, ovšem s charakteristickými prvky čínského socialismu. Často se však zapomíná, že otevření Číny světu bylo umožněno politikou americké administrativy prezidenta Richarda Nixona. Právě on, spolu se svým poradcem pro národní bezpečnost a později ministrem zahraničí Henrym Kissingerem, stál počátkem 70. let za klíčovým rozhodnutím sblížit se s Čínou. Cílem bylo vytvořit protiváhu tehdejší „říši zla“ – Sovětskému svazu. Následující američtí prezidenti na tento vztah navazovali a postupně prohlubovali ekonomickou spolupráci.

Od tohoto momentu čínská ekonomika masivně rostla, a to často v dvojciferných hodnotách v průměru mezi 10–15 % ročně. Ekonomický rozmach vedl k situaci, kdy si Čína začala nárokovat silnější postavení i v mezinárodní politice. A jak už to bývá, dva kohouti se na jednom smetišti nesnesou – tím druhým kohoutem jsou právě Spojené státy, které jsou dnes klíčovým rivalem Číny v boji o výraznější mezinárodní vliv. Tento souboj je do značné míry logický, jelikož velmoci spolu historicky vždy soupeřily, jak popisuje americký profesor mezinárodních vztahů Graham Allison

ve své knize *Osudová past – Spojené státy versus Čína a Thukýdidoovo poučení z dějin*.

Mocnosti soupeřily o hegemonii od nepaměti – vzpomeňme na rivalitu mezi Spartou a Athénami, Velkou Británií a Francií či Spojenými státy a Sovětským svazem. Otázkou zůstává, zda tento střet vyústí v přímou konfrontaci, nebo zda existují jiné možnosti. Téma geopolitiky probereme v další části této knihy.

Dnes si fungování světa bez Číny jen těžko představíme. Stala se totiž „továrnou světa“. Od 90. let 20. století Západ (tedy Spojené státy, Evropa, ale v tomto případě například i Japonsko, Tchaj-wan či Jižní Korea) ochotně přesouval výrobu do Číny, zejména kvůli nízkým výrobním nákladům, kterých by v Evropě či USA nikdy nebylo možné dosáhnout. Čínská vláda navíc neřešila otázky lidských práv, což vedlo místy k bídným pracovním podmínkám, jež dále snižovaly náklady na výrobu. Kromě výroby předal Západ Číně „nevědomky“ i značnou část svých technologických know-how a zkušeností, které daly zelenou jejímu ekonomickému vzestupu. Čína se postupně učila a přebírala modernější a efektivnější průmyslové postupy výroby. Tento stav byl po dlouhou dobu vnímán jako výhodný – rozhodující byla efektivita a nízké náklady. Strategické dopady však nebyly vždy nutně v popředí zájmu a závislost na Číně se postupně prohlubovala. Jak se později ukázalo, tato provázanost měla významné důsledky pro ekonomickou bezpečnost.

Slabiny se naplno projevíly během pandemie covidu-19. Čínská produkce se zaměřila na zvýšenou domácí poptávku, a přestala tak řadu zboží vyvážet. Evropa pocítila kritický nedostatek zdravotnických pomůcek, farmaceutik, čipů a dalších klíčových komponentů. Narušení dodavatelských

řetězců vedlo k omezení kontejnerové lodní přepravy a klíčové čínské přístavy v Šanghaji, Šen-čenu a Hongkongu se dočasně uzavřely a fungovaly ve speciálních režimech. Tento moment signalizoval konec jedné éry globalizace, o čemž pojednává Elisabeth Brawová ve své knize *Sbohem, globalizace: Návrat rozděleného světa*. Globalizace a výhody z ní plynoucí tvořily základ světového řádu od konce studené války – pandemie řád zásadně narušila.

V reakci na tuto situaci se v Evropě začalo hovořit o *de-riskingu*, tedy budování odolnějších dodavatelských řetězců a zmírňování rizik spojených se závislostí na Číně. Proces není jednoduchý, zvláště když vezmeme v úvahu rozsáhlé ekonomické vazby, například mezi Čínou a Německem. Jak trefně popisuje bývalý komentátor deníku *Financial Times* Wolfgang Münchau ve své knize *Kaput: Konec německého zázraku*, německá ekonomická závislost na Číně je značná a její omezení bude složité.

Čína má ambici přetvořit současný mezinárodní řád, který je založen na americké dominanci a systému nastoleném po druhé světové válce. Snaží se snížit americký vliv ve světě několika způsoby – nejen vytvářením strategických závislostí, ale i aktivním působením mimo své území. Příkladem je projekt Nové hedvábné stezky, který prezident Si Ťin-pching oznámil v roce 2013 během návštěv Kazachstánu a Indonésie. Cílem projektu bylo obnovit historickou obchodní cestu, která kdysi vedla z Číny přes Střední Asii a Blízký východ až do Evropy. Současná Čína však neusiluje jen o export zboží, ale především o budování strategické infrastruktury – železnic, přístavů a dálnic – a o posílení svého geopolitického vlivu, zejména ve státech globálního Jihu. Dnes můžeme čínské infrastrukturní projekty vidět

v desítkách zemí napříč Asií, Afrikou, Evropou i Latinskou Amerikou.

Financování megalomanských projektů s sebou nese rizika. Mnohé země se kvůli nim zadlužily a nejsou schopny splácet čínským firmám, což ještě více prohlubuje jejich závislost na Číně. Typickými příklady jsou Srí Lanka, Pákistán, Laos nebo Keňa, jejichž obří finanční závazky vůči Číně jim značně ztížily ekonomickou situaci.

Čína se stále více prosazuje jako technologická velmoc a její rychlý postup vyvolává celosvětovou pozornost. Dramatickým příkladem byl v lednu 2025 průlom startupu Deep-Seek¹. Tento čínský hráč způsobil šok na technologických trzích oznámením, že dokázal vyvinout špičkový AI model za pouhých 5,6 milionu dolarů, zatímco OpenAI utratila za trénink GPT-4 více než 100 milionů dolarů. Výsledkem byl masivní propad akcií amerických technologických gigantů – například Nvidia přišla o 589 miliard dolarů (17 % své hodnoty). Tento otřes ukázal nejen technologický, ale i geopolitický rozměr AI závodů. Čína tím vysílá jasný signál: v oblasti umělé inteligence nehodlá zůstat pozadu, což je i reakce na masivní americké investice do AI.

Nejde jen o průlomové technologie. Čína má své nástroje i v celosvětově populárních platformách, jako jsou TikTok a Temu. Tyto aplikace čelí obviněním ze sběru rozsáhlých dat a možného napojení na čínské úřady. TikTok² například shromažďuje informace o poloze, kontaktech, biometrických údajích a chování uživatelů, což vzbuzuje obavy, že mohou být sdíleny s čínskou vládou. Navíc existují podezření, že jeho algoritmus může manipulovat zobrazovaným obsahem a ovlivňovat veřejné mínění. Podobná rizika se připisují i e-commerce platformě Temu³, která sbírá citlivá data

o nákupním chování uživatelů a má přístup k systémovým oprávněním mobilních zařízení. Obě aplikace představují potenciální hrozbu nejen z hlediska ochrany soukromí, ale i kybernetické bezpečnosti. Je však třeba dodat, že debaty o zneužívání osobních dat a manipulaci pomocí algoritmů nejsou omezeny pouze na čínské aplikace – podobné obavy se objevují také v souvislosti s americkými technologickými giganty. Rizika tedy vyplývají nejen z geopolitického kontextu, ale i ze samotné povahy digitální ekonomiky.

Rostoucí čínská síla se neprojevuje jen v technologiích, ale i ve vojenské oblasti⁴. Čínská lidová osvobozenecská armáda je největší stálou armádou na světě – s přibližně dvěma miliony aktivních vojáků a až milionem záložníků. Na první pohled početně převyšuje americkou armádu (1,4 milionu aktivních vojáků a 800 tisíc záložníků). USA však stále drží výraznou technologickou převahu, větší rozpočet (přes 800 miliard dolarů oproti odhadovaným 230 miliardám Číny) a globální vojenskou přítomnost s více než 750 základnami po celém světě. Čína se naopak soustředí na regionální bezpečnost a modernizaci svých strategických kapacit.

Hlavním cílem modernizace je kromě geopolitického soupeření se Spojenými státy i dlouhodobá ambice získat pod kontrolu Tchaj-wan. Peking považuje ostrov za součást svého území a nevylučuje použití síly, pokud by Tchaj-wan vyhlásil nezávislost nebo by do konfliktu zasáhly zahraniční mocnosti. Přestože Čína nesdělila žádný konkrétní harmonogram, analytici se shodují, že cílem je začlenění Tchaj-wanu do roku 2049⁵, kdy chce prezident Si Ťin-pching završit „národní obrození“ Číny. Zatímco přímá vojenská invaze by nesla obrovská rizika, Peking postupně zvyšuje

tlak skrze vojenská cvičení, kybernetické útoky, ekonomické sankce a diplomatickou izolaci ostrova. Čína hraje dlouhou hru a spoléhá na to, že Tchaj-wan jednoho dne podlehne rostoucímu čínskému vlivu – ať už silou, nebo tlakem okolností.

Dalším faktorem v rostoucím napětí mezi Čínou a Spojenými státy je její stále užší spolupráce s Ruskem⁶. Válka na Ukrajině tento trend urychlila – Čína pomáhá Rusku dodávkami polovodičů a mikroprocesorů, zatímco Moskva jí na oplátku poskytuje pokročilé vojenské technologie, například systémy protivzdušné obrany, motory pro stíhačky nebo ponorkové technologie. Přestože mezi oběma zeměmi neexistuje formální vojenská aliance, jejich partnerství se prohlubuje, zejména v oblasti vojenských technologií a společných cvičení. Například v roce 2024 proběhly významné rusko-čínské námořní manévry v Jihočínském moři a v blízkosti Japonska. Lze očekávat, že pragmatická spolupráce mezi Čínou a Ruskem bude pokračovat, dokud budou mít společný zájem na oslabení západní dominance a posilování vlastních geopolitických ambicí.

Peking neskrývá ani svou ctižádost v oblasti vesmírného výzkumu. V říjnu 2024⁷ po šestihodinové cestě úspěšně dorazila čínská kosmická loď Šen-čou 19 na vesmírnou stanici Tchien-kung. Na palubě byla tříčlenná posádka, včetně první čínské ženy ve vesmíru. Mise je součástí širšího plánu Pekingu vyslat astronauty na Měsíc do roku 2030. Čína se snaží prezentovat svůj vesmírný program jako „kolektivní misi pro lidstvo“, zároveň však stupňuje rychlost svých aktivit, aby se stala lídrem ve vesmírném závodu. Přestože je v něm Peking stále pozadu za Spojenými státy, jeho rozvoj je bezprecedentní a v novém závodu Spojeným státům rychle šlape na paty.

Cílem úvodní části nebylo nabídnout vyčerpávající přehled jednotlivých událostí, ale zasadit čtenáře do širšího kontextu současné Číny – země, jejíž dynamika, ambice i rozpínavost mohou být mnohdy obtížně uchopitelné. Mnohokrát jsme se o tom přesvědčili při veřejných debatách i v akademickém prostředí. Česká média se tématu Číny obvykle věnují spíše povrchně, což nás, analytiky mezinárodních vztahů, vedlo k sepsání této knihy.

Naším cílem je srozumitelnou a populárně-naučnou formou přiblížit českým čtenářům realitu současné Číny v celé komplexnosti. Nechceme jen představit vývoj této země, ale především upozornit na problematické aspekty spolupráce s Čínou a její geopolitické strategie v Asii, Africe, Latinské Americe a hlavně vůči Evropě a Spojeným státům, na které bychom si měli dávat pozor – a ideálně se z nich poučit.

V první části knihy se podíváme na proměnu Číny od císařství po současnou lidovou republiku. Zaměříme se nejen na novodobé dějiny, ale i na klíčovou postavu současné čínské politiky – prezidenta Si Ťin-pchinga, který se v mnohém vymyká svým předchůdcům.

Druhá část knihy zavede čtenáře do myšlenkového světa čínské politické garnitury a jejího geopolitického uvažování. Přiblížíme stav čínské armády, která se netají snahou stát se nejmocnější vojenskou silou planety. Důkladně se budeme věnovat i projektu Nové hedvábné stezky a jeho dopadům na globální ekonomiku. Stranou nezůstane ani čínská angažovanost v OSN – jedné z klíčových institucí mezinárodní bezpečnosti.

Ve třetí části se podíváme, jak Čína rozšiřuje svůj vliv napříč kontinenty. Prozkoumáme její aktivity v Africe, Latinské Americe, Indo-Pacifiku a Evropě. Zvláštní pozornost

věnujeme vztahům mezi Čínou, USA a Ruskem. Samostatná kapitola se bude zabývat napjatými čínsko-tchajwanskými vztahy – otázce, která má potenciál otrástit globálním bezpečnostním uspořádáním.

Čtvrtá část knihy se zaměří na specifická témata, která budí v Evropě obavy. Podíváme se na vliv sociální sítě TikTok, která nejenže sbírá rozsáhlá data o svých uživateli, ale zároveň vytváří u mladých lidí silnou závislost na obsahu. Přiblížíme také fenomén e-commerce platformy Temu, jejíž agresivní cenová politika ohrožuje domácí maloobchodní trhy. Dále se budeme věnovat čínským snahám o rozšíření 5G technologií do evropské kritické infrastruktury a masivní expanzi čínských elektromobilů, které představují vážnou konkurenci pro evropský automobilový průmysl – a to nejen kvůli nízkým výrobním nákladům, ale i kvůli rozsáhlé státní podpoře čínských automobilek. Na závěr nastíníme klíčový technologický souboj v oblasti výroby čipů a zanalyzujeme, do jaké míry může Čína ohrozit americkou a evropskou dominanci v tomto strategickém sektoru.

Věříme, že kniha ve vás probudí hlubší zájem o studium současné Číny. Tato země je a bude významným hráčem mezinárodní politiky. Proto je nezbytné se jí věnovat, pochopit její směřování a porozumět, proč světová „dvojka“ tolik usiluje o to stát se jedničkou.

OD CÍSAŘSTVÍ PO LIDOVOU REPUBLIKU

Imperiální Čína

*„Na nebi nemohou být dvě slunce,
stejně jako na zemi dva císaři.“*

– Konfucius

V dávných dobách přirovnávali cestovatelé Čínu k evropskému kontinentu.⁸ Měli tím na mysli rozmanitost provincií a jazyků. Už jen při pohledu na současnou mapu světa na tom něco je. Rozloha současné Čínské lidové republiky je zhruba 9,6 milionu km², tedy jen o zhruba milion km² menší, než je rozloha celého evropského kontinentu. Jak se ale stalo, že se evropský prostor stal rozmanitým díky národním státům s jejich unikátními jazyky a kulturami, zatímco čínský prostor, byť také značně pestrý, zůstal po značnou část své existence sjednocený pod císařskou vládou?

Odpovědí na tuto otázku je geografie. Podíváme-li se na topografickou mapu Evropy a Číny, záhy si uvědomíme, že evropský prostor je velmi členitý. Na mapě najdeme mnoho poloostrovů, pohoří, nížin, řek, ostrovů atd. Národní terén vytvořil vhodné podmínky pro vznik feudálních

středověkých království a nezávislých měst, ale tyto útvary mohly jen stěží ovládnout jeden druhého, protože zeměpisné podmínky jim nedovolovaly shromáždit dostatek zdrojů k trvalému získání nadvlády nad ostatními. V dějinách Evropy existuje pouze jedna mocnost, která dokázala na několik staletí převzít kontrolu nad značnou částí evropského i středomořského prostoru – Římská říše.

Rozpad Západořímské říše roku 476 sice znamenal konec antiky, avšak její odkaz a ideál impéria přetrvaly. Mnozí usilovali o její obnovu – Karel Veliký, mocné rody Habsburků, Valois a Bourbonů, Napoleon Bonaparte, ruské impérium a v neposlední řadě Německo během obou světových válek. I když všichni tito aktéři dosáhli významných zisků, nakonec byli buď zcela poraženi, nebo okleštěni ostatními. Vedle snah o opětovný vznik mocného impéria se formovaly další zásadní ideály, které nakonec převážily a formují současnou podobu našeho kontinentu.

Roku 1648 skončila třicetiletá válka uzavřením vestfálského míru. Jeho signatáři se dokázali domluvit na respektu k územní svrchovanosti a suverenitě jednotlivých států. Na sklonku 18. století se francouzští revolucionáři inspirovali Spojenými státy a jejich pojetím moderního národa založeného na právu rozhodovat o vlastním politickém uspořádání. Období první a druhé světové války přineslo tak zásadní katastrofy, že se řada států rozhodla vytvořit nejprve Společnost národů a po jejím neúspěchu pokročilejší Organizaci spojených národů, která vnesla do mezinárodních vztahů ideály respektu k suverenitě a práva na národní sebeurčení. Na evropské úrovni se tyto hodnoty nejzřetelněji promítly do postupné integrace, jež vyústila ve vznik Evropské unie. Naprostá většina evropských zemí

přestala volat po myšlence velkého jednotícího impéria a místo toho zvolila cestu vzájemného uznání a nezávislého rozvoje jednotlivých národů.

Topografická mapa Číny nám odhalí příběh, který je v podstatě protikladem toho evropského. Kde Evropu rozdělují moře a pohoří, centrální oblast Číny nerozděluje nic. Velké nížiny v údolí řek Chuang-che a Jang-c'-ťiang představují kompaktní území bez velkých přírodních překážek. Přestože tato území neplnila vždy roli mocenského centra čínských států, bezpochyby patří k významným historickým a kulturním oblastem.

Geografie hraje klíčovou roli i z hlediska klimatických podmínek. Zatímco značná část Evropy leží v mírném podnebném pásmu, rozsáhlé čínské nížiny se nacházejí převážně v subtropickém. Pouze klima severní nížiny v povodí Chuang-che má proměnlivý charakter – na jaře a v létě subtropický a na podzim a v zimě spíše mírný. V každém případě jsou zde mnohem lepší podmínky pro zemědělský způsob života, což vždy vedlo k velkému populačnímu růstu zdejších obyvatel. Nejvíce z toho těžilo čínské majoritní etnikum – Chanové.

Zatímco poslední dva tisíce let se v Evropě nesly ve znamení rozpadu impéria a následného souboje mezi snahami o jeho obnovu a tendencemi tuto myšlenku zcela opustit, Čína se ve stejném období snažila udržovat řád, který procházel rozpadem a následným znovusjednocením. Jak uvádí verš ze starého románu *Příběhy Tří říší*: „Říše dlouho sjednocená, musí se rozdělit. Říše dlouho rozdělená, musí se sjednotit. Tak tomu bylo vždy.“

My v Evropě akcentujeme naši „jednotu v rozmanitosti“, Čína naproti tomu akcentuje narativ jednotného řádu, který

však historicky procházel mnoha krizemi, rozpady a reformami, jež zásadně měnily povahu celého imperiálního státu ve všech jeho podobách ještě dávno předtím, než do východní Asie začali pronikat Evropané.

V době bronzové existoval první historicky doložený stát Šang, po něm následovala vláda státu Čou, ovšem těžko je lze označit za první říše. Jednalo se spíše o první starověké státní útvary. Následovalo období, v němž byla Čína rozdělena na mnoho mocenských center, a právě tehdy se nejvíce přiblížila politické roztržitosti typické pro evropský kontinent.

Toto období nese název Jar a podzimů (722–481 př. n. l.), je odvozeno od kroniky státu Lu, známé také jako *Letopisy jar a podzimů*, jejíž autorství je připisováno legendárnímu Konfuciovi.⁹ Význam díla tohoto čínského učenice a filozofa je často nedoceněný a bývá opo-

míjen jeho politický rozměr, což velmi trefně vystihl Henry Kissinger: „Stejně jako Machiavelli i Konfucius putoval po své zemi v naději, že se stane poradcem některého z knížat, která tehdy bojovala o přežití. Na rozdíl od Machiavelliho se však Konfucius zabýval spíše pěstováním společenské harmonie než mocenskými machinacemi.“¹⁰

Jinými slovy, stejně jako si Niccolò Machiavelli přál sjednocenou Itálii, které by panoval vladař „skrze liščí lstivost

Konfucius

a lví sílu“, také Konfucius toužil po silném státu s vládcem, jehož autorita by ovšem byla podepřena robustním souborem pravidel o morálce a silně hierarchizovaným společenským řádem.

Konfucius se uskutečnění svého snu nedočkal a krátce po jeho smrti nastalo období válčících států (475–221 př. n. l.), které umocnilo politickou nejednotu, ale paradoxně bylo také zlatým věkem pro čínskou filozofii. Rozvíjelo se „sto škol myšlení“, mezi nejvýznamnější se řadil konfucianismus,

Teritoriální rozloha říše Čchin.

taoismus či legalismus. Právě díky absenci vyšší centrální politické moci mohl čínský intelektuální život prosperovat. Toto období skončilo, když mezi osmi válčícími státy nakonec zvítězil Čchin a vznikla první, skutečně sjednocená čínská říše.

V jejím čele stanul císař Čchin Š'-chuang-ti z dynastie Čchin a začal budovat imperiální struktury. Zavedl jednotné písmo, systém měř a vah, měnu, vytvořil úřednický aparát, nechal stavět císařské silnice atd. Za vlády Čchinů začíná dlouhá, více než dva tisíce let trvající tradice čínského císařství, která byla přerušována na desítky, a někdy dokonce i stovky let, nicméně se udržela až do roku 1911.

<i>Období Východní Čou (Období Jar a podzimů)</i>	<i>771 – 256 př. n. l.</i>
<i>Období válčících států</i>	<i>403 – 221 př. n. l.</i>
<i>Dynastie Čchin</i>	<i>221 – 206 př. n. l.</i>
<i>Dynastie Chan</i>	<i>206 př. n. l. – 220 n. l.</i>
<i>Období severní a jižní nejednoty</i>	<i>220 – 589</i>
<i>Období Severní Wej</i>	<i>386 – 535</i>
<i>Dynastie Suej</i>	<i>589 – 618</i>
<i>Dynastie Tchang</i>	<i>618 – 907</i>
<i>Severní Sung</i>	<i>960 – 1125</i>

<i>Jižní Sung</i>	<i>1127 – 1279</i>
<i>Dynastie Jüan (Mongolové)</i>	<i>1271 – 1368</i>
<i>Dynastie Ming</i>	<i>1368 – 1644</i>
<i>Dynastie Čching (Mandžové)</i>	<i>1644 – 1911</i>

Střídání dynastií na čínském trůnu se tradičně označuje pojmem dynastický cyklus. Císařská rodina se dostane k moci, poté zažívá rozkvět vlády, následně přichází úpadek, který je způsoben špatnou administrativou konfuciánského úřednictva, případně přírodní katastrofou. Neefektivní vláda znamená ztrátu morální autority císařského dvora, což má v konfuciánské ideologii ten význam, že úpadek je důsledkem nedostatečné ctnosti panovníka – nikoliv její příčinou. Tento úpadek otevírá brány buď vnitřní nestabilitě, jež může dynastii svrhnout, nebo vnějším nepřátelům, kteří ji vojensky porazí a nahradí. Poté se cyklus opakuje.

Konfuciánští úředníci tvořili státní aparát a zároveň instituci vzdělanosti, o níž se opírala císařská moc. Císař jako Syn nebes pod jejich dohledem prováděl obřady a držel v rukou veškerou politickou a vojenskou moc. Jeho dynastii náležel Mandát nebes, a tudíž byl vládcem všeho „pod-nebesí“ – *Tchien-sia*, které zahrnovalo veškerý Číně známý svět, v němž je sama centrem, tedy Říši středu – *Čung-kuo*.

Čína se považovala za Říši středu nejen geograficky, ale i kulturně. Kulturní vyspělost byla zřejmá. Okolní státy

a kmeny nedosahovaly takové úrovně, ať už se jednalo o organizaci státu, vzdělanost, obřady, či významné objevy a vynálezy, jako jsou výroba hedvábí, papíru, porcelánu, střelného prachu a mnoho dalších. Představa Číny coby geografického středu světa vycházela ze skutečnosti, že severně od centrálních plání ležely pouze stepi obývané barbarskými kočovnými kmeny. Na východě se nacházel neprobádaný oceán a Země vycházejícího slunce, značně izolovaná od pevninských záležitostí. Západní hranici tvořilo pohoří a na jihu se rozkládala džungle obývaná dalšími barbarskými národy, se kterými Čung-kuo sváděla boje o nadvládu nad tímto územím.

V blízkosti se nenacházel státní útvar, který by dokázal Číně konkurovat, přesto došlo během dvoutisícileté existence čínské imperiální státnosti k významným územním změnám. Dnešní mapa Číny je výsledkem dlouhodobého vztahu mezi Chaný a okolními kmeny a etniky. Vztah se v průběhu staletí proměňoval – ne každá dynastie totiž disponovala dostatečnou vojenskou silou, aby podnikala výpravy za hranice vlastní Číny do Vnitřní Asie.

Čínu lze vymezit několika pojmy, které jsou naprosto zásadní pro čínské geografické vnímání – prostor, civilizace a stát. Je nutné si uvědomit, že čínský stát není totéž, co čínský historický prostor, natož území vlastní Číny. Stát probereme později v souvislosti s problematikou dvou Čín, nyní se podívejme na definici prostoru a civilizace.

Prostor vlastní Číny tvoří úrodné nížiny velkých řek, zatímco území Vnitřní Asie pokrývají stepi, pouště a pohoří, která jako pŕlmesíc obklopují vlastní Čínu ze severu a západu od Mandžuska po Tibet. Jinak řečeno – vlastní Čína je kolébkou čínské civilizace.

Mapa Číny z roku 1912 od National Geographic.

Růžově vyznačené území představuje prostor vlastní Číny.

Civilizace je historicky snadno definovatelná. Jedná se především o konfuciánské tradice a systém státní správy, které okolní kmeny a státy přejímaly, a také o jazyk. Psaná čínština může být vnímána jako historická *lingua franca* prostoru východní Asie.⁷¹

Čínská civilizace se rozvíjela i ve vzájemném vztahu vlastní Číny a Vnitřní Asie, který by se dal označit jako zemědělská civilizace proti kočovníkům. Neznamená to ale, že císařské dynastie vždy odolaly útokům kočovných kmenů. Mnoho z nich část nebo celou Čínu vojensky přemohlo. Některé dynastie měly tu výhodu, že se hrozbou nájezdníků nemusely příliš zabývat. Jiné byly dostatečně vojensky úspěšné, aby je dokázaly odrazit či proti nim vykonat vojenskou expedici.

Už druhá císařská dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.) musela čelit Hunům, respektive jejich předkům kmene Siung-nu. Když byli Chanové silní, mohli se spoléhat primárně na armádu, jenže pokud si vojenskou sílu nebyli schopni udržet, nezbývalo jim než s Huny jednat.

Jeden z ministrů dynastie Chan označil diplomatický přístup k Hunům jako „pět návnad“. „Poskytnout jim [...] pracné odění a kočáry, a tak zkazit jejich oči, poskytnout jim dobré jídlo, a tak zkazit jejich ústa, poskytnout jim hudbu a ženy, a tak zkazit jejich uši, poskytnout jim vysoké stavby, sýpky a otroky, a tak zkazit jejich břicho; [...] pokud jde o ty, kteří se přijdou vzdát, císař nechť jim projeví přízeň a uctí je císařskými hody na uvítanou, při nichž jim císař osobně předloží víno a jídlo, aby tak zkazil jejich duše. Toto lze označit slovy ‚pět návnad‘.“¹²

Tatarští vyslanci předávají císaři Čchien-lungovi (dynastie Čching) tribut ve formě bělouše a skládají poklonu kche-tchou.

Součástí rituálu přijetí barbarského náčelníka byla takzvaná poklona *kche-tchou*. Barbar musel padnout na kolena a přiložit čelo až k zemi, aby uctil svrchovanost Syna nebes, a přinést mu dar, respektive tribut. Konfuciánská tradice kladla důraz na nadřazenost císařské moci nejen vůči poddaným, ale i vůči cizím aktérům. Pro čínskou za-

hraniční politiku se proto vžil termín tributární vztahy, který zastřešuje chanskou síť diplomatických vztahů s cizími státními útvary.¹³

Vraťme se ještě ke vztahu kočovníků a zemědělců. Dynastie Sung (960–1279) podlehla nájezdníkům kmene Džürčenů, kteří na severu Číny založili dynastii Ťin. Džürčeni byli jedním z kmenů, které prošly procesem sinizace, tedy přizpůsobily svůj systém státní správy konfuciánskému modelu. Sungové se v jižní Číně dokázali konsolidovat a mezi těmito dvěma dynastiemi – jednou vnitroasijskou a druhou chanskou – se rozhořel dlouhodobý mocenský zápas. Soupeření trvalo do té doby, než byly pohlceny dalšími nájezdníky ze severu – těmi nejobávanějšími v Asii i v Evropě. Temüďžin sjednotil kmeny Mongolů, stal se Čingischánem a pod jeho velením si podmanili Ťiny. Jeho vnuk Kublajchán nakonec rozdrtil i Sungy a založil tak novou dynastii Jüan (1271–1368). Jednalo se o další příklad sinizace kočovného kmene, nicméně ani zdaleka to nebylo čistě jednostranné ovlivnění jedné kultury tou druhou. Mongolská vláda na Číně zanechala mnoho stop, které přinesly společenské změny. Na toto nejlépe poukázal Hidehiro Okada, významný japonský akademik, který se zabýval kmeny Vnitřní Asie: „Největším odkazem, který Mongolská říše odkázala Číňanům, je samotný čínský národ.“¹⁴

Mongolové měli enormní vliv na sjednocení jednotlivých čínských dialektů a také na začlenění oblastí jako Tibet, Sin-ťiang nebo Mandžusko do širšího čínského prostoru.

Dynastii Jüan nakonec svrhly vnitřní nepokoje a nastoupila nová chanská dynastie Ming (1368–1644). Nadále byla ohrožována Mongoly, kteří se pohybovali ve stepích nezávisle na dynastii Jüan. Byť se první císař Mingů rozhodl

založit hlavní město na jihu v Nankingu, už jeho nástupce ho kvůli hrozbě z Vnitřní Asie musel přesunout zpět na sever do Pekingu.

Jednotlivé dynastie se proti kočovníkům bránily stavbou velkých obranných valů. Právě za vlády dynastie Ming byla do podoby, jak ji známe dnes, vystavěna Velká zeď.¹⁵

Ani Velká zeď však Mingy neochránila před dalším kmenem Vnitřní Asie – Mandžuy, kteří zformovali státní útvar Čching. Na cestě za vznikem organizovaného státu si Mandžuoové také prošli sinizací a převzali některé prvky čínské státní správy. Přitom se ovšem snažili zachovat si své původní tradice a do císařské státní správy dosazovali příslušníky svého kmene. Čchingové ve spojení s Mongoly dobyli Čínu a roku 1644 se etablovali jako poslední císařská dynastie; žádná jiná nebyla tak úspěšná v expanzi své moci za hranice prostoru vlastní Číny jako tato. Můžeme sice spekulovat, jestli mongolská dynastie Jüan neměla větší územní rozlohu, pokud bychom ji vnímali jako součást větší mongolské říše, nicméně Čchingové nepochybně dokázali lépe kontrolovat podmaněná území. Efektivně dostali pod svou kontrolu Mongoly, vytlačili Mingy z jihu a rozdrtili jejich poslední zbytky na Tchaj-wanu, čímž se Tchaj-wan stal součástí čínského imperiálního prostoru. Tibet se dostal do vazalského vztahu a po dlouhých střetech s carským Ruskem nakonec i Sín-tiang ovládli Čchingové. Vlastní Čína a Vnitřní Asie byly sjednoceny a imperiální stát si konečně podmanil okolní prostor Vnitřní Asie.¹⁶

Také tributární systém zažíval rozkvět. Čchingové dostali do podřízeného vztahu království Annamu (dnes pobřežní pás Vietnamu), Barmu, Laos, Koreu, ostrovní království Rjú-